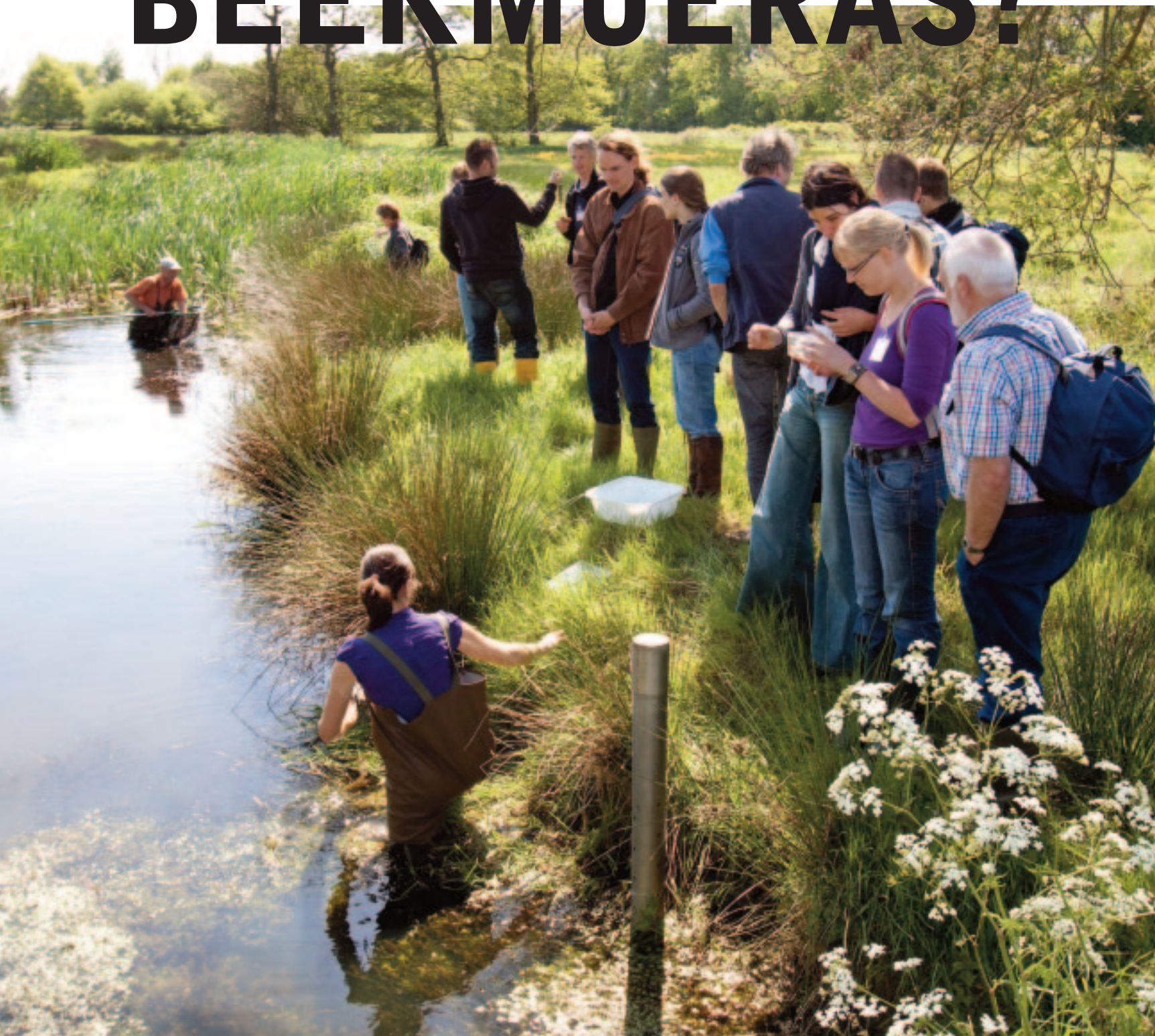

WORDT HET BEEK OF BEEKMOERAS?

VELDWERKPLAATS BEEKHERSTEL

Door KOEN MOONS/ Het beekherstelproject in de Geesterstroom in Drenthe is een uniek geval. Slechts veertig centimeter diep is de beek en wel vier meter breed. Daardoor groeit hij snel dicht, sneller nog dan de plannenmakers hadden verwacht. Ook op andere vlakken ontwikkelt het beekdal zich niet volgens plan. Moet er ingegrepen worden, of stellen we de doelen bij en laten we de beek verworden tot broekbos of beekmoeras? Een wezenlijke vraag die openlijk gesteld werd tijdens de veldwerkplaats 'Beek of beekmoeras?' in Gees.

> Het blijft een kwestie van het aanhangen van de leer van Vera of van Westhoff <

> 'Ik hoor hier mensen steeds zeggen: wij hebben óók een probleem met een beek', stelt Gerhard Duursema van Waterschap Velt en Vecht vast bij de voorstelronde van de veldwerkplaats van het project Doelgericht Natuurbeheer. 'Maar wij hebben helemaal geen probleem met een beek', aldus Duursema. Natuurbeheerders en medewerkers van waterschappen die te maken hebben met beekherstel komen vandaag een kijkje nemen in Drenthe en luisteren hoe de Dienst Landelijk Gebied (DLG), het waterschap en Staatsbosbeheer het beekherstel hier hebben aangepakt. Er mag dan geen probleem zijn, waterschap en Staatsbosbeheer krabben zich op z'n minst achter de oren, nu de nieuwe beekloop in de Geesterstroom zich anders ontwikkelt dan verwacht. Er is nauwelijks stroming in de beek, het water is voedselrijk, typische beeksoorten ontbreken en vooral waterpest en lisdodde zijn in de beek te vinden. Bovendien is te verwachten dat de beek onder deze omstandigheden zonder onderhoud op sommige plekken bijzonder snel zal dichtgroeien.

POOLSE BEEK

In Gees zijn al van begin af aan andere keuzes gemaakt dan in de meeste beekherstelprojecten. Riets Hofstra van DLG licht toe: 'In het Geesterstroomgebied zijn de hoogteverschillen gering, waardoor de beek weinig verhang heeft. Heel anders dan bijvoorbeeld in Twente', waarschuwt hij zijn Twentse collega's tussen de deelnemers aan de veldwerkplaats. 'Dat is echt een ander systeem, dat is van groot belang bij vertaling van wat je nu ziet naar de eigen situatie.' DLG had in Gees zo'n zeshonderd hectare grond verworven voor natuurontwikkeling, beekherstel en waterberging. Het streefbeeld was deels een halfnatuurlijk landschap – met een beek en half-

natuurlijke graslanden, waaronder schraalland – en deels een meer natuurlijk systeem met veenvormende en verlandingsvegetaties en overgangen naar bos. De beek zou enigszins zelfregulerend moeten zijn, met stroming, bochten, variatie aan substraat, geringe afvoerpieken, een hoog zuurstofgehalte, beschaduwing, geen stuwten en natuurlijk een leefgemeenschap van een beek. Voor de aanleg van de beek zelf keek DLG naar referentiegebieden in Polen, aldus Hofstra. 'Je ziet dat de Poolse beken een heel andere breedte-diepteverhouding hebben dan de beken in Nederland. Wij hebben daarom ook voor een ondiepe brede beek gekozen. Een groot voordeel daarvan is de beperkte ontwatering van de aanliggende gronden.'

VERLANDING

Gerhard Duursema van het waterschap laat de toehoorders met foto's zien hoe de ondiepe beek zich in een paar jaar ontwikkeld heeft. Een begroeiing van grote egelskop, lisdodde en waterpest zorgen voor verlanding van de beek. Op termijn, zo voorspelt Duursema, verdwijnt de beek. Wat nu te doen? Volgens Duursema zijn er drie streefbeelden mogelijk: een negentiende-eeuws landschap, een beekmoeras of een broekbos. Het negentiende-eeuwse landschap bestaat uit een meanderende beek, hooilanden en houtwallen. Het beekmoeras heeft een diffuse afvoer door een riet- en zeggemoeras, met slechts plaatselijk een stromend beekje. Ook een broekbos kent een meer diffuse afvoer, met een vegetatie van elzen- en wilgenbroek en eikenbos aan de randen. Elke optie heeft zijn plussen en minnen, zegt Duursema. 'Ik heb geprobeerd dat te objectiveren en kom tot de conclusie dat beekmoeras en broekbos weliswaar slechter scoren op lokale biodiversiteit, maar veel hoger op landelijke biodiversiteit, diversiteit in het landschap >

en onderhoud.' Duursema gooit bij zijn conclusie de knuppel maar meteen in het hoenderhok: 'Mijn conclusie zou zijn: de koeien grotendeels eruit, de maaimachine weg, de houtwallen opruimen en de beek dichtschuiven.'

VEENVORMING

Als de excursiegangers op de fiets het veld ingaan, komen de ontwikkelingen in het beekdal in beeld, waaronder ook enkele die in eerste instantie niet voorzien waren. Zo gaat de route langs een grote verlandingsplas, bovenstrooms van de beek. Het is een kwelrijk gebied waar veenvorming zou kunnen plaatsvinden. Maar de verlanding gaat hier langzaam, misschien door een te grote diepte. Intussen heeft de plas wel een grote waarde voor vogels. 'Er zijn hier kraanvogels gezien, lepelaars, wilde en kleine zwanen, rietganzen, wintertalingen, kluten en enorme groepen goudplevieren', vertelt Rick Ruis, boswachter in Twente, en in zijn vrije tijd vogelaar in dit gebied.

De omliggende grond heeft door de kwel veel potentie voor een waardevolle vegetatie, maar de voormalige landbouwgronden zijn nog steeds voedselrijk. 'Alterra doet hier met Staatsbosbeheer proeven met begrazen en maaien in combinatie met uitmijnen. Er wordt met stikstof en kalium gemest om uiteindelijk minder fosfaat te krijgen en zo het gebied te verschrallen', vertelt Hofstra.

Even verderop wordt de beek zelf bekeken. Er is weinig begroeiing te zien, afgezien van grote groepen lisdodde. Er is nauwelijks stroming. Ook de typische beekfauna wist de nieuw gegraven beek de eerste jaren nog niet te vinden, ondanks de verbinding met de oude loop, die er in het begin nog lag. 'Waarschijnlijk waren de omstandigheden nog niet gunstig', verklaart Karin Dideren van Alterra, die de beekfauna onderzocht. Maar het is volgens haar nog maar de vraag of de soorten er vanzelf gaan komen. 'Je zou kunnen denken aan enten', suggereert ze. 'Maar ook dat heeft weinig zin als de omstan-

digheden niet goed zijn.' Ook Duursema verwacht niet dat ze er zomaar zullen komen. 'Maar als je ze ergens vandaan haalt, dan wel uit de Overijsselse Vecht. Daar stroomt uiteindelijk het water van de Geeserstroom naartoe en daar komen veel doelsoorten voor. Daarom hebben we het plan om de verbinding met de Overijsselse Vecht te verbeteren. Hopelijk vinden de soorten dan wel hun weg.'

MOERASBOS

Staatsbosbeheer heeft ervoor gekozen de ontwikkeling op zijn beloop te laten. Dat brengt de discussie over de doelstellingen op gang. Hofstra: 'De provincie had oorspronkelijk gekozen voor een half-natuurlijk landschap. Staatsbosbeheer kiest nu voor een natuurlijker landschap, waarbij ze de vegetatie laten gaan.' De overgang naar een moerassig systeem kan interessant zijn, denkt Hofstra, maar dat zou beter stapsgewijs kunnen. 'Als je het nu zijn gang laat gaan krijg je een te voedselrijk, moe-

rassig systeem. Werk je in stappen naar een natuurlijk systeem toe, dan krijg je waarschijnlijk een beter resultaat. In die tussenfase zou je de beek extensief kunnen onderhouden. Het gebied komt dan niet direct permanent onder water. Dan wordt het uiteindelijk een voedselarmer systeem.' 'Is hier niet gewoon gekozen voor de goedkoopste optie?' wil een deelnemer weten. 'Want het is hier heel geschikt voor schraalgraslanden, is dat niet veel waardevoller?' Bernhard de Jong van Staatsbosbeheer meent van niet. 'Juist doordat we nu te maken hebben met grootschalige gebieden, ligt er een kans om een meer natuurlijke situatie te laten ontstaan.' Duursema van het waterschap vult hem aan: 'Het is juist erg geschikt voor moerasbos, dat zijn ook waardevolle vegetaties. Bovendien wil je iets nieuws toevoegen aan wat er al is in Drenthe en Nederland. We hebben de blauwgraslanden en schraallanden al bij de Drentse Aa, maar broekbossen zijn er

niet zoveel.' Toch wordt tegengeworpen dat blauwgraslanden internationaal van grote waarde zijn. 'Maar je moet niet vergeten dat we in dit daltraject te maken hebben met een moerige grond met weinig kwel, dus waardevolle vegetatie moet je niet op korte termijn verwachten', meent DLG'er Hofstra. Dat doet sommige voorstanders van schraallanden enigszins twijfelen. Maar verder blijft het toch een kwestie van het aanhangen van de leer van Vera of van Westhoff, volgens één van de deelnemers.

VERRASSING

De laatste twee locaties die de veldwerkplaats aandoet, meer benedenstrooms, wekken enthousiasme bij de deelnemers. Het water loopt hier, zeker bij grote afvoerpieken, voor een groter deel náást de beek dan erdoor. Dit zorgt voor een trage afvoer van water, maar zonder dat dit problemen oplevert. De afvoer vindt veel geleidelijker plaats. Vroeger kwam

Foto's Theo Tangelder

de piek binnen zes of zeven uur aan het eindpunt van het systeem, nu is dat pas na tweeënhalve dag. De piek is ook nog een stuk lager door sponswerking van het gebied. Goed nieuws dus voor de waterhuishouding, maar ook ecologisch gezien zijn dit interessante plekken. De bouwvoor is afgegraven en er is veel kwel. 'Er staan massaal kwelsoorten, zoals watervioelier en holpijp. Het is de vraag hoe het zich ontwikkelt, vergelijkbare situaties ken ik eigenlijk niet, ik ben heel benieuwd.' Nalevering van voedingsstoffen speelt hier geen grote rol. 'Er zit heel veel ijzer', legt Hofstra uit. 'Dat legt het fosfaat vast. Ik denk daarom dat het wel goed komt hier.' Zijn woorden worden bevestigd als een deelnemer uit het veld terugkomt met een pluk vlottende bies. 'De verrassing van de dag', oordeelt hij zelf. <